

# MONEDE ROMANE REPUBLICANE DIN VECHILE COLECȚII ALE MUZEULUI JUDEȚEAN HUNEDOARA – DEVA

VIORICA PAVEL

Cercetînd vechile colecții ale Muzeului județean din Deva am depistat un lot de 199 monede romane republicane, datate între anii 211—31 î.e.n., după M. H. Crawford<sup>1</sup>, sau între 187—31 î.e.n., după E. A. Sydenham<sup>2</sup>, care provin din diferite descoperiri izolate de pe teritoriul județului Hunedoara.

În registrul de inventar al colecției numismatice întocmit în perioada interbelică, la nr. 3003—3032, sînt menționate 30 monede romane republicane, cumpărate în 1925, din Deva, făcînd parte din „comoara” găsită în anul 1913, în pădurea Bejanului (Deva). Din același presupus tezaur, în anul 1926, au mai fost achiziționate 15 piese republicane, inventariate la nr. 3330—3344. Registrul consemnează încă 100 denari republicani cumpărați în anul 1925 din Turmaș, comuna Mărtinești, județul Hunedoara și foarte probabil descoperiți în aceeași localitate (nr. 3174—3273).

Consultînd, de asemenea, registrul de inventar al muzeului întocmit înainte de anul 1919 am constatat că diferite alte localități din județul Hunedoara, cum ar fi Ulpia Traiana Sarmizegetusa, Micia (Vețel), Ostrov, Deva, Valea Sîngeorgiului, Petroșani etc. sînt prezente cu o serie de descoperiri izolate de monede romane republicane și imperiale.

Considerăm că piesele descoperite la Deva, în pădurea Bejanului, împreună cu cele de la Turmaș și din celelalte localități ale județului Hunedoara, formează acest lot de 199 monede romane republicane, care, în ultimul registru de inventar, întocmit după anul 1960, au fost grupate la nr. 564—762, fără a se mai menționa proveniența fiecărei piese în parte.

Chiar dacă valoarea istorică a acestor monede este mult diminuată prin imposibilitatea de a stabili care este conținutul celor două tezaure, dacă acestea se păstrează sau nu integral și oare sînt piesele ce rezultă din alte descoperiri întîmplătoare, cert este totuși faptul că ele provin de pe teritoriul județului Hunedoara, contribuind astfel la îmbogățirea imaginii noastre despre circulația monetară din sec. II—I î.e.n. în această zonă a țării<sup>3</sup>.

Desigur, cunoașterea doar aproximativă a locului de descoperire a acestor piese ne împiedică să formulăm o serie de concluzii importante din punct de vedere social-economic și politic. Totuși, ele ne-au atras

<sup>1</sup> M. H. Crawford, *Roman Republican Coinage*, Cambridge, 1974, 2 vol.

<sup>2</sup> E. A. Sydenham, *The coinage of the Roman Republic*, London, 1952.

<sup>3</sup> Oct. Floca, *Harta arheologică a municipiului Deva*, în *Sargetia*, VI, 1969, p. 21, menționează că acest tezaur, intrat în vechile colecții ale muzeului din Deva, a rămas nestudiat și nepublicat; vezi și *Sargetia*, XIII, 1977, p. 175.

atenția prin câteva exemplare deosebit de interesante sub raport numismatic: 23 variante față de catalogul lui Grueber, 3 copii, o imitație și un denar incus (vezi planșele I—II).

Prezentăm, mai jos, descrierea cronologică a monedelor:

**1—4. Anonim**

*Denari* → 18 mm; 3,30 g; 875‰; ↑18,7 mm; 3,19g; 800‰; ←18,8 mm; 3,49 g; 800‰; →19,3 mm; 3,74 g; 875‰; Crawford, 53/2, Roma, anul 211; Sydenham, 140, Italia de sud, anii 187—175; Grueber, I, Roma, anii 268—240.

**5. Anonim**

*Denar* ↑ 19,5 mm; 3,59 g; 875‰; Crawford, 116/1a, Roma, anii 206—195; Sydenham, 280, Italia, anii 165—155; Grueber, II, 317, Italia, anii 217—197.

**6. Furius Purpureo**

*Denar* ↖ 17,5 mm; 3,76 g; 875‰; Crawford, 187/1, Roma, anii 169—158; Sydenham, 424, monetărie neprecizată, anii 135—134; Grueber, II, 420, Italia, anii 172—151.

**7. Anonim**

*Denar* ↑ 19,6 mm; 3,66 g; 875‰; Crawford, 197/1b, Roma, anii 157—156; Sydenham, 312, Roma, anii 155—150; Grueber, II, 375, Italia, anii 196—173.

**8. C. Scribonius**

*Denar* ← 17,1 mm; 3,50 g; 875‰; Crawford, 201/1, Roma, anul 154; Sydenham, 380, Roma, anii 145—138; Grueber, I, 727, Roma, anii 172—151.

**9. L. Sempronius Pitio**

*Denar* → 21 mm; 3,95 g; 875‰; Crawford, 216/1, Roma, anul 148; Sydenham, 402, Roma, anii 145—138; Grueber, I, 711, Roma, anii 172—151.

**10. C. Terentius Lucanus**

*Denar* → 20,7 mm; 3,49 g; 800‰; Crawford, 217/1, Roma, anul 147; Sydenham, 425, Roma, anul 135—126; Grueber, I, 775, Roma, anii 172—151.

**11. C. Antestius**

*Denar* ↓ 17,4 mm; 3,74 g; 916‰; Crawford, 219/1e, Roma, anul 146; Sydenham, 411, monetărie auxiliară italiană, anii 137—134; Grueber, I, 859, Roma, anii 172—151.

**12. T. Veturius**

*Denar* ↓ 19,5 mm; 3,76 g; 916 ‰; Crawford, 234/1, Roma, anul 137; Sydenham, 527, Italia, anii 110—108; Grueber, II, 550, Italia, anii 93—92.

**13. M. Baebius Q. f. Tamplius**

*Denar* ↙ 17,4 mm; 3,81 g; 875‰; Crawford, 236/1b, Roma, anul 137; Sydenham, 489, Roma?, anul 120; Grueber, I, 935, anii 150—125.

**14. Cn. Lueretius Trio**

*Denar* ↑ 18 mm; 3,73 g; 916‰; Crawford, 237/1a, Roma, anul 136; Sydenham, 450, Roma, anii 133—120; Grueber, I, 929, Roma, anii 150—125.

<sup>4</sup> O bibliografie selectivă asupra descoperirilor numismatice antice pe teritoriul județului Hunedoara a se vedea la Gheorghe Lazin, *Un tezaur de monede romane din colecția Muzeului din Deva*, în *Sargetia*, VIII, 1971, p. 61, nota 1.

<sup>5</sup> H. A. Grueber, *Coins of the Roman Republic in the British Museum*, London, 1910, 3 vol.



20



87



49



88



56



98



102



84



103



104



85



114



127



86



129

Planșa I. Monede romane republicane din vechile colecții ale Muzeului județean Hunedoara—Deva.

[www.mcdr.ro](http://www.mcdr.ro) / [www.cimec.ro](http://www.cimec.ro)



133



147



135



155



156



136



157



158



137



160



143



144



199



Planşa II. Monede romane republicane din vechile colecţii ale Muzeului judeţean  
Hunedoara—Deva

**15–17. L. Antestius Gragulus**

*Denari* ↑ 19,7 mm; 3,79 g; 800‰; → 20,3 mm; 3,80 g; 875‰; ← 19,8 mm; 2,55 g; 750‰; Crawford, 238/1, Roma, anul 136; Sydenham, 451, Roma, anii 133–126; Grueber, I, 976, Roma, anii 124–103.

**18. L. Trebanius**

*Denar* ← 18,3 mm; 3,67 g; 875‰; Crawford, 241/1b, Roma, anul 135; Sydenham, 456, Italia, anii 133–126; Grueber, I, 957, Roma, anii 150–125.

**19. Q. [Marcius] Pilipus**

*Denar* ↗ 17,5 mm; 3,55 g; 875‰; Crawford, 259/1, Roma, anul 129; Sydenham 477, Roma, anii 125–120; Grueber, I, 1143, Roma, anul 94.

**20. T. Cloelius**

*Copie denar* ↗ 19,4 mm; 3,12 g; metal comun argintat; cf. Crawford, 260/1 Roma, anul 128; Sydenham, 516, Roma, anul 110; Grueber, I, 1079, Roma, anul 101

**21. Cn. Domitius**

*Denar* → 19,5 mm; 3,72 g; 875‰; Crawford, 261/1, Roma, anul 128; Sydenham, 514, Roma, anii 119–110; Grueber, I, 1025, Roma, anii 124–103.

**22. Anonim.**

*Denar* ← 19,2 mm; 3,80 g; 875‰; Crawford, 262/1, Roma, anul 128; Sydenham, 496, Roma, anii 119–110; Grueber, I, 1044, Roma, anii 124–103.

**23. C. Servillus Vatia**

*Denar* → 19 mm; 3,67 g; 875‰; perforat; Crawford, 264/1, Roma, anul 127; Sydenham, 483 a, Roma, anii 125–120; Grueber, I, 1166, anul 94.

**24. C. Cassius**

*Denar* ↗ 17,5 mm; 3,74 g; 875 ‰; Crawford, 266/1, Roma, anul 126; Sydenham, 502, Roma, anii 119–110; Grueber, I, 1032, Roma, anii 124–103.

**25. Q. Fabius Labeo**

*Denar* ↓ 18,2 mm; 3,76 g; 800‰; Crawford, 273/1, Roma, anul 124; Sydenham, 532, Italia de nord sau Gallia Cisalpină, anul 109; Grueber, II, 494, Italia, anii 102–100.

**26. C. Porcius Cato**

*Denar* ↓ 19 mm; 3,78 g; 875‰; Crawford, 274/1, Roma, anul 123; Sydenham, 417, monetărie auxiliară italiană, anii 137–134; Grueber, II, 461, Italia, anii 150–125.

**27–28. M. Fannius**

*Denari* → 17,5 mm; 3,73 g; 875‰; ← 18,7 mm; 3,72 g; 875‰; Crawford, 275/1, Roma, anul 123; Sydenham, 419, monetărie auxiliară italiană, anii 137–134; Grueber, II, 468, Italia, anii 150–125.

**29. Q. Caecilius Metellus**

*Denar* ↗ 19,3 mm; 3,20 g; 916‰; Crawford, 256/1, Roma, anul 130; Sydenham, 509, Roma, anii 119–110; Grueber, I, 1053, Roma, anii 124–103.

**30. M. Papirius Carbo**

*Denar* ← 18 mm; 3,77 g; 875‰; Crawford, 276/1, Roma, anul 122; Sydenham, 423, monetărie auxiliară italiană, anii 137–134; Grueber, II, 472, Italia, anii 150–125.

**31–33. Q. Minucius Rufus**

*Denari* ↓ 19 mm; 3,77 g; 875‰; ↘ 19,2 mm; 3,74 g; 875‰; ↘ 18,6 mm; 3,74 g; 875‰; Crawford, 277/1, Roma, anul 122; Sydenham, 421, monetărie auxiliară italiană, anii 137–134; Grueber, II, 464, Italia, anii 150–125.

**34–35. C. Plutius**

*Denari* ← 17,7 mm; 3,82 g; 916‰; → 18,8 mm; 3,81 g; 875‰; Crawford, 278/1, Roma, anul 121; Sydenham, 410, Roma, anii 137–134; Grueber, II, 454, Italia, anii 150–125.

**36–39. Cn. Papirius Carbo**

*Denari* → 19,2 mm; 3,62 g; 875‰; ← 19,6 mm; 3,45 g; 875‰; ← 19,2 mm; 3,38 g; 875‰; ↗ 20,8 mm; 3,76 g; 875‰; Crawford, 279/1, Roma, anul 121; Sydenham, 415, monetărie auxiliară italiană, anii 137–134; Grueber, II, 499, Italia, anii 150–125.

**40–41. M. Tullius**

*Denari* ↓ 21,4 mm; 3,80 g; 875‰; ↓ 20 mm; 3,63 g; 800‰; Crawford, 280/1, Roma, anul 120, Sydenham, 531, Italia de nord sau Gallia Cisalpină, anul 109; Grueber, II, 502, Italia, anii 102–100.

**42. M. Fourius L.f. Philus**

*Denar* ↓ 20 mm; 3,68 g; 875‰; Crawford, 281/1, Roma, anul 119; Sydenham, 529, Italia centrală, anii 110–108; Grueber, II, 555, anii 93–92.

**43. L. L'cinius, Cn. Domitius. L. Cosconius**

*Denar* ↘ 18,1 mm; 3,80 g; 875‰; Crawford, 282/2, Narbo, anul 118; Sydenham, 521, Narbo, anii 112–109; Grueber, I, 1189, Roma, anul 92.

**44. Q. Curtius, M. Silanus**

*Denar* ↘ 19,2 mm; 3,80 g; 875‰; Crawford, 285/2, Roma, anul 116 sau 115; Sydenham, 537, Italia de nord sau Gallia Cisalpină, anii 108–107; Grueber, II, 485, Italia, anii 124–103.

**45. M. Sergius Silus**

*Denar* ↓ 18,2 mm; 3,71 g; 875‰; Crawford, 286/1, Roma, anul 116 sau 115; Sydenham, 544, Italia, anul 109; Grueber, II, 512, Italia, anii 99–94.

**46–48. M. Clipus M.f.**

*Denari* ↗ 16,2 mm; 3,78 g; 916‰; ↗ 16,2 mm; 3,83 g; 916‰; ↓ 16,7 mm; 3,80 g; 916‰; Crawford, 289/1, Roma, anul 115 sau 116; Sydenham, 546, Italia, anul 107; Grueber, II, 522, Italia, anii 99–94.

**49. C. Fontelus**

*Denar* ↗ 19 mm; 3,63 g; 916‰; Crawford, 290/1, Roma, anul 114 sau 113; Sydenham, 555, Italia de sud (Rhegium), anul 109; Grueber, II, 597, tip gen. variantă (pe avers, litera N însoțită de patru puncte), Italia, anul 91.

**50. Mn. Aemilius Lepidus**

*Denar* ↓ 18,8 mm; 3,70 g; 916‰; Crawford, 291/1, Roma, anul 114 sau 113; Sydenham, 554, Italia de sud (Rhegium), anul 109; Grueber, 590, Italia, anul 91.

**51–52. P. Nerva**

*Denari* ← 17,2 mm; 3,80 g; 916‰; ↘ 17,5 mm; 3,52 g; 875‰; Crawford, 292/1, Roma, anul 113 sau 112; Sydenham, 548, Italia, anul, 106; Grueber, II, 526, Italia, anii 99–94.

**53. Cn. Cornelius Blasio**

*Denar* ← 17,8 mm; 3,20 g; 800‰; Crawford, 296/1h, Roma, anul 112 sau 111; Sydenham, 561 c, Italia de sud (Rhegium), anul 105; Grueber, II, 631, Italia, anul 91

**54–55. Appius Claudius, T. Mallius**

*Denari* → 18,4 mm; 3,85 g; 750 ‰; ↗ 17 mm; 3,28 g; 750‰; Crawford, 299/1a, Roma anul 111 sau 110; Sydenham, 570, Roma, anii 106–104; Grueber, I, 1290, Roma, anul 91.

**56. Idem**

*Denar incus* ↑ 71,8 mm; 3,89 g; 916 ‰; cf. avers Crawford, 299/1a, Roma, anul 111 sau 110; Sydenham, 570, Roma, anii 106–104; Grueber, I, 1290, Roma, anul 91.

**57. P. Porcius Laeca**

*Denar* ↘ 18 mm; 3,80 g; 750‰; Crawford, 301/1, Roma, anul 110 sau 109; Sydenham, 571, Roma, anul 104; Grueber, II, 649, Italia, anul 90.

**58–60. L. Flaminius Cilo**

*Denari* ← 18,2 mm; 3,47 g; 800‰; ↘ 19,2 mm; 3,77 g; 800 ‰; ↑ 18,2 mm; 3,90 g; 800‰; Crawford, 302/1, Roma, anul 109 sau 108; Sydenham, 540, Italia de nord sau Gallia Cisalpină, anii 106–105; Grueber, II, 537, Italia, anii 93–92.

**61. M. Herennius**

*Denar* ↑ 19,7 mm; 3,42 g; 800‰; Crawford, 308/1a, Roma, anul 108 sau 107; Sydenham, 507, Italia de sud (Rhegium), anul 101; Grueber, I, 1240, anul 91.

**62. L. Cornelius Sulpio Asiagenus**

*Denar* ↑ 18,3 mm; 3,70 g; 800‰; Crawford, 311/lc, Roma, anul 106; Sydenham, 576 b, Roma, anul 101; Grueber, I, 1387, Roma, anul 90.

**63. L. Thorius Balbus**

*Denar* ↘ 19,4 mm; 3,78 g; 875‰; Crawford, 316/1, Roma, anul 105; Sydenham, 598, Italia de nord(?), anii 100–95; Grueber, I, 1620, Roma anul 90.

**64. Idem**

*Denar* ↓ 18,5 mm; 3,64 g; 800‰; Crawford, 316/1, Roma, anul 105; Sydenham, 598, Italia de nord(?), anii 100–95; Grueber, I, 1624, Roma, anul 90.

**65. Idem**

*Denar* ↙ 19 mm; 3,88 g; 800‰; Crawford, 316/1, Roma, anul 105; Sydenham, 598, Italia de nord(?), anii 100–95; Grueber, I, 1631, Roma, anul 90.

**66. Idem**

*Denar* ↓ 19 mm; 3,91 g; 800‰; Crawford, 316/1, Roma, anul 105; Sydenham, 598, Italia de nord, anii 100–95; Grueber, I, 1640, Roma, anul 90.

**67. Idem**

*Denar* ↙ 19,6 mm; 3,82 g; 800‰; Crawford, 316/1, Roma, anul 105; Sydenham, 598, Italia de nord(?), anii 100–95; Grueber, I, 1657, Roma, anul 90.

- 68. L. Appuleius Saturninus**  
*Denar* ↓ 19,2 mm; 3,49 g; 800‰; Crawford, 317/3b, Roma, anul 104; Sydenham, 578, Roma, anii 100–97; Grueber, I, 1540, Roma, anul 90.
- 69–70. Q. [Minucius] M.f. Thermus**  
*Denari* → 20,2 mm; 3,75 g; 800‰; perforat; ↙ 19,6 mm; 3,91 g; 750‰; Crawford, 319/1, Roma, anul 103; Sydenham, 592, Roma, anii 96–95; Grueber, I, 653, Italia, anul, 90.
- 71–73. M. Luellius Rufus**  
*Denari* → 20,5 mm; 3,80 g; 800‰; ↓ 21,2 mm; 3,89 g; 800‰; ↘ 21,5 mm; 3,77 g; 800‰; Crawford, 324/1, Roma, anul 101; Sydenham, 599, Italia de nord, anii 100–95; Grueber, I, 1613, Roma, anul 90.
- 74. M. Servilius C.l.**  
*Denar* ↑ 20 mm; 3,74 g; 875‰; Crawford, 327/1, Roma, anul 100; Sydenham, 602, Italia de nord, anii 100–95; Grueber, I, 1662, Roma, anul 89.
- 75–78. P. Servilius Rullus**  
*Denari* ← 20,9 mm; 3,77 g; 875‰; → 20,1 mm; 3,77 g; 800‰; ↓ 20,3 mm; 3,75 g; 800 ‰; → 18,8 mm; 3,87 g; 875‰; Crawford, 328/1, Roma, anul 100; Sydenham, 601, Italia de nord, anii 100–95; Grueber, I, 1672, Roma, anul 89.
- 79. P. Cornelius Lentulus Marcellinus**  
*Denar* ↗ 19,6 mm; 3,81 g; 875‰; Crawford, 329/1b, Roma, anul 100; Sydenham, 604 a, monetărie auxiliară italiană, anii 96–91; Grueber, I, 1717, Roma, anul 89.
- 80. C. Egnatuleius**  
*Quinar* ← 16,2 mm; 1,73 g; 916‰; Crawford, 333/1, Roma, anul 97; Sydenham, 588, Roma, anii 100–97; Grueber, I, 1076, Roma, anul 101.
- 81. C. Poblilius Malleolus, A. Postumius S.f. Albinus, L. Metellus**  
*Denar* ↓ 19 mm; 3,80 g; 875‰; Crawford, 335/1 b, Roma, anul 96(?); Sydenham, 611, monetărie auxiliară italiană, anii 92–91; Grueber, II, 730, Italia, anul 89.
- 82. C. Poblilius Malleolus, A. Postumius S.f. Albinus**  
*Denar* ↓ 19,2 mm; 3,84 g; 916‰; Crawford, 335/3f, Roma, anul 96(?); Sydenham, 615c, monetărie auxiliară italiană, anii 92–91; Grueber, II, 706, Italia, anul 89.
- 83. A. Postumius S.f. Albinus**  
*Denar* ↓ 17,6 mm; 3,78 g; 916‰; Crawford, 335/9, Roma, anul 96(?); Sydenham, 613, monetărie auxiliară italiană, anii 92–91; Grueber, II, 713, Italia, anul 89.
- 84. D. Iunius Silanus L.f.**  
*Denar* ↓ 16,2 mm; 3,63 g; 916‰; Crawford, 646, Roma, anii 90–89; Sydenham, 646, Roma, anii 90–89; Grueber, I, 1772, tip gen., variantă (pe avers litera G, iar pe revers, numeralul în afara stanței), Roma, anul 88.
- 85. Idem**  
*Denar* ↘ 18,2 mm; 3,87 g; 875‰; Crawford, 337/3, Roma, anul 91; Sydenham, 646, Roma, anii 90–89; Grueber, I, 1798, pt. avers, și 1801, pt. revers, variantă (litera I, pe avers, și numeralul XI, pe revers), Roma, anul 88.



- 86. L. Piso L.f. Frugi**  
*Denar* ↖ 17,5 mm; 3,75 g; 875‰; Crawford, 340/1, Roma, anul 90; Sydenham, 663 d, monetărie auxiliară italiană, anii 90—89; Grueber, I, 1980, tip gen., variantă (pe avers literele V și C, iar pe revers numeralul X), Roma, anul 88.
- 87. Idem**  
*Denar* ↓ 18,5 mm; 3,78 g; 875‰; Crawford, 340/1, Roma, anul 90; Sydenham, 663 e, monetărie auxiliară italiană, anii 90—89; Grueber, I, 1982, tip gen., variantă (literele G și G pe avers, iar pe revers numeralul XXXVIII), Roma, anul 88.
- 88. C. Piso L.f. Frugi**  
*Denar* ↓ 18,7 mm; 3,93 g; 800‰; Crawford, 408/1a, Roma, anul 67; Sydenham, 665 g, monetărie auxiliară italiană, anii 90—89; Grueber, I, 2040, tip gen., variantă (pe avers, trident în spate, iar în față un numeral și o literă sau un semn fracțional), Roma, anul 88.
- 89—92. Q. Titius**  
*Denari* ← 17,2 mm; 3,95 g; 875‰; ↓ 17,2 mm; 3,95 g; 875‰; → 17,4 mm; 3,62 g; 875‰; → 18 mm; 3,65 g; 800‰; Crawford, 341/1, Roma, anul 90; Sydenham, 691, Roma, anul 88; Grueber, I, 2220, Roma, anul 87.
- 93—95 Idem**  
*Denari* ↑ 17,5 mm; 3,69 g; 800‰; → 18,2 mm; 4 g; 800‰; → 19,7 mm; 3,37 g; 800‰; Crawford, 341/2, Roma, anul 90; Sydenham, 692, Roma(?), anul 88; Grueber, I, 2225; Roma, anul 87.
- 96. C. Vibius C.f. Pansa**  
*Denar* ↓ 18,4 mm; 3,93 g; 875‰; Crawford, 342/5b, Roma, anul 90; Sydenham, 684, monetărie auxiliară italiană, anii 89—90; Grueber, I, 2278, Roma, anul 87.
- 97. Idem**  
*Denar* ↓ 18 mm; 3,77 g; 875‰; Crawford, 342/5b, Roma, anul 89; Sydenham, 684, monetărie auxiliară italiană, anii 89—88; Grueber, I, 2262, Roma, anul 87.
- 98. Idem**  
*Denar* ↓ 20 mm; 3,68 g; 875‰; Crawford, 342/5b, Roma, anul 90; Sydenham, 684, monetărie auxiliară italiană, anii 89—88; Grueber, 2244, tip gen., variantă (pe avers, simbol, ramură), Roma, anul 87.
- 99—101. Idem**  
*Denari* ← 17,5 mm; 3,65 g; 875‰; → 18,7 mm; 3,77 g; 875‰; ↘ 18,7 mm; 3,79 g; 875 ‰; Crawford, 342/5b, Roma, anul 90; Sydenham, 684, monetărie auxiliară italiană, anii 89—88; Grueber, I, 2244, tip gen., (simbolul de pe avers este în afara stanței), Roma, anul 87.
- 102. Idem**  
*Denar* ↑ 18,8 mm; 3,95 g; 875‰; Crawford, 342/5b, Roma, anul 90; Sydenham, 684, monetărie auxiliară italiană, anii 89—88; Grueber, I, 2244, tip gen., variantă (pe avers, simbol, baston), Roma, anul 87.
- 103. Idem**  
*Denar* ↙ 19,8 mm; 3,81 g; 875‰; Crawford, 342/5b, Roma, anul 90; Sydenham, 684, monetărie auxiliară italiană, anii 89—88; Grueber, I, 2244, tip gen., variantă (pe avers, simbol, strugure), Roma, anul 87.

**104. Idem**

*Denar* ← 18,2 mm; 3,93 g; 875‰; Crawford, 342/5b, Roma, anul 90; Sydenham, 684 b, monetărie auxiliară italiană, anii 89–88; Grueber, I, 2283, tip gen., variantă (pe avers litera Γ), Roma, anul 87.

**105. Idem**

*Denar* ↑ 18,2 mm; 3,69 g; 875‰; Crawford, 342/5b; Roma, anul 90; Sydenham, 684, monetărie auxiliară italiană, anii 89–88; Grueber, I, 2244, tip gen., (simbolul de pe avers este tocit), Roma, anul 87.

**106. L. Titurlus L.f. Sabinus**

*Denar* ↑ 20,5 mm; 3,77 g; 800‰; Crawford, 344/1a, Roma, anul 89; Sydenham, 698, Roma, anul 88; Grueber, I, 2322, Roma, anul 87.

**107–109. Idem**

*Denari* ↑ 18,2 mm; 3,55 g; 800‰; ↘ 17,2 mm; 3,79 g; 750‰; → 19,9 mm; 3,94 g; 800‰; Crawford, 344/1b, Roma, anul 89; Sydenham, 698 a, Roma, anul 88; Grueber, I, 2324, Roma, anul 87.

**110. Idem**

*Denar* ↑ 18,7 mm; 3,68 g; 800‰; Crawford, 344/2a, Roma, anul 89; Sydenham, 699, Roma, anul 88; Grueber, I, 2328, anul 87.

**111–113. Idem**

*Denari* ← 19,4 mm; 3,80 g; 875‰; ↓ 18,7 mm; 3,82 g; 800‰; → 16,1 mm; 3,85 g; 800‰; Crawford, 344/2c, Roma, anul 89; Sydenham, 699 a, Roma, anul 88; Grueber, I, 2326, Roma, anul 87.

**114. Idem**

*Denar* ↓ 20,5 mm; 4,09 g; 916‰; Crawford, 344/3, Roma, anul 89; Sydenham, 700, Roma, anul 88; Grueber, I, 2330, tip gen., variantă (pe avers, simbol, șopîrlă), Roma, anul 87.

**115–124. Cn. Cornelius Lentulus**

*Denari* ← 17,5 mm; 3,37 g; 750‰; ↓ 18,8 mm; 3,75 g; 916‰; ↓ 19 mm; 3,58 g; 800‰; → 19 mm; 3,63 g; 800‰; ↓ 18 mm; 3,74 g; 750‰; → 19 mm; 3,76 g; 750‰; ↓ 18,6 mm; 4,01 g; 800‰; ↑ 18,3 mm; 3,74 g; 800‰; → 19 mm; 3,56 g; 750‰; ↘ 17,8 mm; 3,94 g; 750‰; Crawford, 345/1, Roma, anul 88; Sydenham, 702, Roma, anul 87; Grueber, I, 2440, Roma, anul 86.

**125. C. Marcius Censorinus**

*Denar* ↓ 18,8 mm; 3,87 g; 750‰; Crawford, 346/1a, Roma, anul 88; Sydenham, 713b, monetărie auxiliară italiană, anul 86; Grueber, I, 2387, tip gen., (litera de pe avers și numeralul de pe revers sînt ilizibile), Roma, anul 87.

**126. Idem**

*Denar* → 18,6 mm; 3,12 g; 916‰; Crawford, 346/1c, Roma, anul 88; Sydenham, 713 a, monetărie auxiliară italiană, anul 86; Grueber, I, 2373, Roma, anul 87;

**127. Idem**

*Denar* ↓ 19,8 mm; 3,67 g; 875‰; Crawford, 346/2b, Roma, anul 88; Sydenham, 713a, monetărie auxiliară italiană, anul 86; Grueber, I, 2394, tip gen., variantă (pe revers sus, roată cu 2 stele, iar în exergă, ramură de palmier), Roma, anul 87.

- 128. L. Rubrius Dossenus**  
*Denar* ↑ 18 mm; 3,51 g; 916‰; Crawford, 348/1, Roma, anul 87; Sydenham, 705, Roma, anii 87–86; Grueber, I, 2448, anul 86.
- 129. L. C. Memmius**  
*Denar* ← 18,2 mm; 3,92 g; 875‰; Crawford, 349/1, Roma, anul 87; Sydenham, 712, Roma, anii 86–85; Grueber, I, 2421, tip gen.; variantă (pe avers litera **H** este însoțită de patru puncte), Roma, anul 87.
- 130. Gargonius, Ogulnius, Vergilius**  
*Denar* ← 17,2 mm; 3,14 g; 916‰; Crawford, 350 A/1b, Roma, anul 86; Sydenham, 721, Roma, anii 85–83; Grueber, I, 2606, Roma, anul 84.
- 131–132. Idem**  
*Denari* ↑ 18,3 mm; 3,98 g; 916‰; ↓ 19,7 mm; 3,79 g; 875‰; Crawford, 350 A/2 Roma, anul 86; Sydenham, Anonim, 723, Roma, anii 85–84; Grueber, I, 2622, Anonim, Roma anul 84;
- 133. Idem**  
*Copie denar* ↑ 18,4 mm; 3,11 g; 500‰; Cf. Crawford, 350/1a, Roma, anul 87; Sydenham, 721, Roma, anii 85–83; Grueber, I, 2606, Roma, anul 84.
- 134. M. Fannius, L. Critonius**  
*Denar* ↓ 18,8 mm; 3,94 g; 875‰; Crawford, 351/1, Roma, anul 86; Sydenham, 717, monetărie auxiliară italiană, anul 85; Grueber, I, 2463, Roma, anul 86.
- 135. L. Iulius Bursio**  
*Denar* ↑ 19,7 mm; 3,25 g; 875‰; Crawford, 352/1c, anul 85; Sydenham, 728 d, monetărie auxiliară italiană, anul 83; Grueber, I, 2556, tip gen., variantă (pe avers, alt simbol, vezi tabelul, iar pe revers, literele **QI**, sub picioarele cailor), Roma, anul 85.
- 136. Idem**  
*Denar* ↑ 18,2 mm; 3,50 g; 875‰; Crawford, 352/1c, Roma, anul 85; Sydenham, 728 b, monetărie auxiliară italiană, anul 83; Grueber, I, 2512, tip. gen., variantă (pe avers simbol, strigil, iar pe revers, numeralul **XXXXII**), Roma, anul 85.
- 137. Idem**  
*Denar* ↓ 19,2 mm; 3,42 g; 900‰; Crawford, 352/1c, Roma, anul 85; Sydenham, 728b, monetărie auxiliară italiană, anul 83; Grueber, I, 2530, tip. gen., variantă (pe avers, simbol, nicovală(?), iar pe revers numeralul **XXXXIII**), Roma, anul 85.
- 138. Idem**  
*Denar* ↓ 19,8 mm; 3,65 g; 875‰; Crawford, 352/1c, Roma, anul 85; Sydenham, 728 b, monetărie auxiliară italiană, anul 83; Grueber, I, 2513, tip. gen., (dar simbolul de pe avers este tocit) Roma, anul 85.
- 139–140. Mn. Fonteius**  
*Denari* ↘ 19,5 mm; 3,89 g; 875‰; ↘ 19,8 mm; 3,85 g; 875‰; Crawford, 353/1a Roma, anul 85; Sydenham, 724 monetărie auxiliară italiană, anul 84; Grueber, I, 2476, Roma anul 85.
- 141. Idem**  
*Denar* ↘ 19,3 mm; 3,5 g; 875‰; Crawford, 353/1b, Roma, anul 85; Sydenham, 724b, monetărie auxiliară italiană, anul 84; Grueber, I, 2481, Roma, anul 85.

**142. C. Licinius Macer**

*Denar* ↓ 21, 8 mm; 3,35 g; 916‰; Crawford, 354/1, Roma, anul 84; Sydenham, 732, monetărie auxiliară italiană, anul 83; Grueber, I, 2467, Roma, anul 85.

**143. C. Norbanus**

*Denar* ↓ 18,1 mm; 3,82 g; 900‰; Crawford, 357/1b, Roma, anul 83; Sydenham, 739, Roma, anul 80; Grueber, I, 2770, tip gen., variantă (pe avers numeralul C⊥), Roma, anul 82.

**144. Idem**

*Denar* ↑ 20,2 mm; 4,20 g; 800‰; Crawford, 357/1b, Roma, anul 83; Sydenham, 739, Roma, anul 80; Grueber, I, 2770, tip gen., variantă (pe avers numeralul XV), Roma, anul 82

**145. P. Crepusius, C. Limetanus, L. Censorinus**

*Denar* ↘ 16,5 mm; 3,45 g; 916‰; Crawford, 360/1b, Roma, anul 82; Sydenham, 736a, Roma, anii 82–81; Grueber, I, 2636, tip gen. (numeralul de pe avers este tocit), Roma, anul 83.

**146. Q. Antonius Balbus**

*Denar* ↑ 18,2 mm; 3,60 g; 916‰; Crawford, 364/1d, Roma, anii 83–82; Sydenham, 742b, monetărie auxiliară italiană, anul 81; Grueber, I, 2767, Roma, anul 82.

**147. Caius Valerius Flaccus**

*Copie denar* ↓ 17,6 mm; 2,60 g; 916‰; Cf. Crawford, 365/1a, Massalia, anul 82; Sydenham, 747, Gallia, anii 85–84; Grueber, II, 1, Gallia, anul 82.

**148. L. Sulla, L. Manlius**

*Denar* ↓ 18,4 mm; 3,93 g; 750‰; Crawford, 367/5, monetărie itinerantă, anul 82; Sydenham, 757, Grecia sau Asia Mică, anii 82–81; Grueber, II, 11, Asia Mică, anii 82–81.

**149–150. A. Postumius Albinus**

*Denari* ↓ 17,7 mm; 2,77 g; 916‰; ↓ 19 mm; 3,50 g; 800‰; Crawford, 372/1, Roma, anul 81; Sydenham, 745, monetărie auxiliară italiană, anul 79; Grueber, I, 2836, Roma, anul 82.

**151. Q. Caecilius Metellus Pius**

*Denar* ↘ 18,7 mm; 3,12 g; 800‰; Crawford, 374/1, Italia de nord, anul 81; Sydenham, 750, Spania, anul 77; Grueber, II, 43, Spania, anii 79–77.

**152. C. Marius C.f. Capito**

*Denar* ↑ 18,8 mm; 3,08 g; 750‰; Crawford, 378/1a, Roma, anul 81; Sydenham, 744, monetărie auxiliară italiană, anul 79; Grueber, I, 2849, Roma, anul 82;

**153. L. Procius f.**

*Denar* ↘ 18,8 mm; 3,74 g; 800‰; Crawford, 379/2, Roma, anul 80; Sydenham, 772, monetărie provincială italiană, anii 78–77; Grueber, I, 3150, Roma, anul 78;

**154. C. Publius Q.f.**

*Denar* ← 20 mm; 3,81 g; 800‰; Crawford, 380/1, Roma, anul 80; Sydenham, 768, monetărie auxiliară italiană, anii 78–77; Grueber, I, 2909, Roma, anul 81.

**155. C. Naevius Balbus**

*Denar* ↓ 18 mm ; 3,85 g ; 875‰ ; Crawford, 382/1b, Roma, anul 79 ; Sydenham, 769b, monetărie auxiliară italiană, anii 78–77 ; Grueber, I, 2926, tip. gen., variantă (pe revers numeralul II), Roma, anul 81.

**156. Idem**

*Denar* → 18,2 mm ; 3,86 g ; 800‰ ; Crawford, 282/1b, Roma, anul 79 ; Sydenham, 769b, monetărie auxiliară italiană, anii 78–77 ; Grueber, I, 2926, tip. gen., variantă (pe revers numeralul IIII), Roma, anul 81.

**157. Ti. Claudius Nero**

*Denar* ↙ 18,5 mm ; 3,58 g ; 800‰ ; Crawford, 383/1, Roma, anul 79 ; Sydenham, 770, monetărie auxiliară italiană, anii 78–77 ; Grueber, I, 3096, tip. gen., variantă (pe revers numeralul C⊥VII), Roma, anul 80.

**158. Idem**

*Denar* → 19,7 mm ; 3,81 g ; 800‰ ; Crawford, 383/1, Roma, anul 79 ; Sydenham, 770a, monetărie auxiliară italiană, anii 78–77 ; Grueber, I, 3114, tip. gen., variantă (pe revers numeralul A. XXXV), Roma, anul 80.

**159. L. Papius**

*Denar* ↘ 19 mm ; 3,75 g ; 800‰ ; Crawford, 384/1, Roma, anul 79 ; Sydenham, 773, monetărie provincială italiană, anii 78–77 ; Grueber, I, 3011, Roma, anul 80.

**160. M. Volteius**

*Denar* ↘ 17,7 mm ; 3,75 g ; 875‰ ; Crawford, 385/4, Roma, anul 78 ; Sydenham, 777, Roma, anii 76–71 ; Grueber, I, 3179, tip. gen. variantă (pe avers simbol, scut dreptunghiular, iar pe revers literele MZ), Roma, anul 78.

**161. P. Satrienus**

*Denar* ↘ 19,1 mm ; 3,35 g ; 916‰ ; Crawford, 388/1a, Roma, anul 77 ; Sydenham, 781, Roma, anii 75–74 ; Grueber, I, 3208, Roma, anul 77.

**162–163. L. Rustius**

*Denari* ↓ 19,7 mm ; 3,64 g ; 916‰ ; ↓ 19,2 mm ; 3,94 g ; 916‰ ; Crawford, 389/1, Roma, anul 76 ; Sydenham, 782, Roma, anul 74 ; Grueber, I, 3271, Roma, anul 75 ;

**164. L. Farsuleius Mensor**

*Denar* ↓ 18,8 mm ; 3,89 g ; 800‰ ; Crawford, 392/1b, Roma, anul 75 ; Sydenham, 789, Roma, anul 73 ; Grueber, 3304, Roma, anul 75.

**165. C. Postumius**

*Denar* ← 18,4 mm ; 3,86 g ; 800‰ ; Crawford, 394/1a, Roma, anul 74 ; Sydenham, 785, Roma, anii 74–73 ; Grueber, I, 3238, Roma, anul 77.

**166. M. Platorius M.I. Cestianus**

*Denar* ← 18,4 mm ; 3,20 g ; 916‰ ; Crawford, 409/1, Roma, anul 67 ; Sydenham, 809, Roma, anii 68–66 ; Grueber, I, 3596, Roma, anul 67 ;

**167. Paullus [Aemilius] Lepidus**

*Denar* ↓ 20,3 mm ; 3,64 g ; 916‰ ; Crawford, 415/1, Roma, anul 62 ; Sydenham, 926, Roma, anul 55 ; Grueber, I, 3373, Roma anul 71.

168. **M. Aemilius Lepidus**  
*Denar* ↘ 18,6 mm; 2,55 g; 750‰; Crawford, 419/1e, Roma, anul 61; Sydenham, 827, Roma, anul 66; Grueber, I, 3638, Roma, anul 65.
169. **P. Plautius Hypsaecus**  
*Denar* ↓ 17,2 mm; 2,55 g; 875‰; fragment; Crawford, 420/2a, Roma, anul 60; Sydenham, 911, monetărie provincială italiană, anul 58; Grueber, I, 3845, Roma, anul 61.
170. **L. Marcus Philippus**  
*Denar* → 17,4 mm; 3,30 g; 800‰; Crawford, 425/1, Roma, anul 56; Sydenham, 919, Roma, anul 56; Grueber, I, 3890, Roma, anul 56.
171. **Q. Cassius**  
*Denar* ↙ 18,7 mm; 2,92 g; 875‰; Crawford, 428/3, Roma, anul 55; Sydenham, 918, Roma, anul 57; Grueber, I, 3873, Roma, anul 58.
172. **A. Plautius**  
*Denar*. Revers ilizibil; 18,4 mm; 3,36 g; 916‰; Crawford, 431/1, Roma, anul 55; Sydenham, 932, Roma, anul 54; Grueber, I, 3916, Roma, anul 54.
173. **Mn. Acilius**  
*Denar* ↓ 21 mm; 3,82 g; 750‰; Crawford, 442/1a, Roma, anul 49; Sydenham, 922, monetărie provincială italiană, anul 55; Grueber, I, 3943, Roma, anul 50.
174. **C. Iulius Caesar**  
*Denar* ↑ 18,2 mm; 3,42 g; 875‰; Crawford, 443/1, monetărie itinerantă, anii 49–48; Sydenham, 1006, Gallia, anii 54–51; Grueber, II, 27, Gallia, anii 50–49.
175. **C. Vibius C.f.C.n. Pansa**  
*Denar* ↖ 16,8 mm; 3,59 g; 875‰; Crawford, 449/1b, Roma, anul 48; Sydenham, 947, Roma, anul 48; Grueber, I, 3978, Roma, anul 49.
176. **D. Iunius Brutus Albinus**  
*Denar* ← 18 mm; 3,67 g; 916‰; Crawford, 450/1a, Roma, anul 48; Sydenham, 942, Roma, anii 49–48; Grueber, I, 3962, Roma, anul 49.
177. **T. Carisius**  
*Denar* ↑ 19,5 mm; 3,37 g; 800‰; Crawford, 986, Roma, anul 45; Sydenham, 986, Roma, anul 45; Grueber, I, 4073, Roma, anul 45.
178. **L. Mussidius Longus**  
*Denar* ← 18 mm; 2,84 g; 875‰; Crawford, 494/42a, Roma, anul 42; Sydenham 1093a, Roma, anul 42; Grueber, I, 4236, Roma, anul 39.
179. **M. Antonius**  
*Denar* ← 18 mm; 3,50 g; 800‰; Crawford, 536/4, monetărie itinerantă, anul 37; Sydenham, 1202, Grecia?, anul 36; Grueber, II, 147, Asia Mică, anul 36
- 180–183. **Idem**  
*Denari* ↓ 18,8 mm; 3,55 g; 916‰; → 18,1 mm; 3,40 g; 750‰; ↗ 16,8 mm; 2,75g; 916‰; ↘ 17,7 mm; 3,15 g; 800‰; Crawford, 544/14, monetărie itinerantă, anii 32–31; Sydenham, 1216, emisiune legionară, anii 32–31; Grueber, II, 190, Asia Mică, anii 32–31.

**184. Idem**

*Denar* ↓ 17,1 mm; 3,25 g; 800‰; Crawford, 544/19, monetărie itinerantă, anii 32–31; Sydenham, 1223, emisiune legionară, anii 32–31; Grueber, II, 197, Asia Mică, anii 32–31.

**185–186. Idem**

*Denari* ← 19 mm; 3,07 g; 916‰; ↘ 19 mm; 2,42 g; 750‰; Crawford, 544/20, monetărie itinerantă, anii 32–31; Sydenham, 1224, emisiune legioanară, anii 32–31, Grueber, II, 198, Asia Mică, anii 32–31.

**187. Idem**

*Denar* ↓ 16 mm; 3,07 g; 800‰; Crawford, 544/23, monetărie itinerantă, anii 32–31; Sydenham, 1227, emisiune legionară, anii 32–31; Grueber, II, 201, Asia Mică, anii 32–31.

**188. Idem**

*Denar* ↑ 18,8 mm; 3 g; 750‰; Crawford, 544/24, monetărie itinerantă, anii 32–31; Sydenham, 1228, emisiune legionară, anii 32–31; Grueber, II, 202, Asia Mică, anii 32–31.

**189. Idem**

*Denar* → 18,5 mm; 3,32 g; 875‰; Crawford, 544/26, monetărie itinerantă, anii 32–31; Sydenham, 1230, emisiune legionară, anii 32–31; Grueber, II, 204, Asia Mică, anii 32–31.

**190. Idem**

*Denar* ↓ 16,5 mm; 3 g; 800‰; Crawford, 544/30, monetărie itinerantă, anii 32–31; Sydenham, 1235, emisiune legionară, anii 32–31; Grueber, II, 210, Asia Mică, anii 32–31.

**191. Idem**

*Denar* ↘ 18,6 mm; 2,90 g; 800‰; Crawford, 544/35, monetărie itinerantă, anii 32–31; Sydenham, 1242, emisiune legionară, anii 32–31; Grueber, II, 214, Asia Mică, anii 32–31.

**192. Idem**

*Denar* ↙ 18 mm; 3,29 g; 800‰; Crawford, 544/36, monetărie itinerantă, anii 32–31; Sydenham, 1243, emisiune legionară, anii 32–31; Grueber, II, 215, Asia Mică, anii 32–31.

**193. Idem**

*Denar* ↘ 17,5 mm; 3,27 g; 800‰; Crawford, 544/37, monetărie itinerantă, anii 32–31; Sydenham, 1244, emisiune legionară, anii 32–31; Grueber, II, 216, Asia Mică, anii 32–31.

**194–198. Idem**

*Denari* ↑ 16,2 mm; 2,80 g; 750‰; → 17,4 mm; 3,05 g; 875‰; → 17,2 mm; 2,55 g; 875‰; ↙ 17,8 mm; 3 g; 875‰; ↘ 18 mm; 3,15 g; 750‰; Crawford, 544/? monetărie itinerantă, anii 32–31; Sydenham, pp 195–196, anii 32–31; Grueber, II, pp. 527–530, Asia Mică, anii 32–31.

**199. Imitație**

Av. Capul lui Venus, barbarizat, cu diademă, spre dreapta. În spate, literele SC stilizate. Cerc perlat.

Rv. Statuie ecvestră; sub cal se observă o floare; în exergă se disting slabe urme dintr-o inscripție, care în cea mai mare parte se află în afara stanței.

*Fourée*† 18,3 mm; 2,76 g; Cf. avers, C. Naevius Balbus, Crawford, 382/1b, Roma, anul 71; Sydenham, 769, monetărie auxiliară italiană, anii 78—77; Cf. revers, L. Philippus, Crawford, 293/1, Roma, anul 113, sau 112; Sydenham, 551, monetărie italiană, anii 105—104.

Din desorierea monedelor remarcăm că 23 de exemplare sînt variante față de lucrarea lui Grueber, prin faptul că toate au alte mărci de control<sup>6</sup> (sub formă de simboluri, litere sau numerale) în comparație cu cele deja semnalate. Aceste mărci de control apar fie numai pe avers sau revers, fie atît pe avers cît și pe revers. Pentru o prezentare mai concisă și totodată mai clară a acestor variante, am întocmit un tabel unde, pentru fiecare exemplar în parte, am menționat mărcile de control prin care diferă față de cea mai apropiată descriere din catalogul lui Grueber (vezi tabelul de la fig. 1).

Interesante sînt, de asemenea, cele trei copii, reprezentînd totodată trei metode diferite de copiere a monedelor originale: piesa nr. 20, de la T. Coleius, identică cu originalul sub raport stilistic, este însă un denar subaerat; moneda nr. 133, de la Gargonius, Ogulnius, Vergilius, are aspectul unei piese turnate, titlul argintului fiind doar de 500‰; denarul nr. 147, provenind de la C. Valerius Flaccus, are reversul foarte apropiat de cel original, în timp ce reprezentarea bustului Victoriei, de pe avers, este ușor barbarizată. Titlul argintului din această piesă este însă foarte bun (916‰).

În mod cu totul deosebit ne atrage atenția piesa nr. 199, care este o *imitație*, probabil locală<sup>7</sup>, la fel ca și celelalte trei exemplare cunoscute pînă în prezent ca provenind de pe teritoriul județului Hunedoara și care fac parte din tezaurul descoperit la Sălașul de Sus<sup>8</sup>. Menționăm că această imitație se înscrie în categoria pieselor *fourées*, argintul cu care este acoperit miezul de bronz avînd un titlu de 800‰.

Aversul monedei redă capul barbarizat al zeiței Venus și este contrafăcut după denarul lui C. Naevius Balbus (Cf. Crawford, 382/1b, Roma anul 71; Sydenham, 769, monetărie auxiliară italiană, anii 78—77). Reversul piesei reprezintă o statuie ecvestră, fiind probabil contrafăcut după reversul denarului lui L. Philippus (Cf. Crawford, 293/1, Roma, anul 113 sau 112; Sydenham, 551, monetărie italiană, anii 105—106).

În rîndul pieselor care suscită un interes sporit din punct de vedere numismatic mai amintim și moneda numărul 56, care este un denar *incus*, emis în timpul magistraților Appius Claudius și T. Mallius.

Cele 199 piese studiate în materialul de față sînt în general bine conservate, dar relativ tocite, fapt determinat desigur de o circulație a lor mai îndelungată.

<sup>6</sup> Cu privire la semnificația mărcilor de control vezi M. H. Crawford, op. cit., pp. 584—588.

<sup>7</sup> Oct. Floca, *Descoperirea monetară de la Sălașul de Sus (reg. Hunedoara) și unele considerații asupra monedelor romane republicane de imitație*, în SCN, III, 1960, pp. 103—104; M. Chișescu, *Unele considerații pe marginea contrafacerii monedei romane în Dacia, bazate pe o recentă descoperire din Moldova*, în SCN, IV, 1968, pp. 133—135; Idem, *Copii și imitații de denari romani republicani în Dacia*, în MemAnt., III, 1971, pp. 216—218.

<sup>8</sup> Oct. Floca, în SCN, III, 1960, pp. 103—104.



Nr crt	Nr piesei din catalog	Numele magistratului	Marci de control prin care marea este varianta foto de catalogul lui GRUEBER		GRUEBER
			avers	revers	
1	49	C PONTIUS	N		G. II, 597
2	84	D IUNIUS SILANUS	G		G. I, 1772
3	85	Idem		XI	G. I 1798 (av) G. I, 1801 (rv)
4	86	L PISO FRUGI	V si C	X	G. I, 1980
5	87	Idem	G SIG	XXXVIII	G. I 1982
6	88	C PISO FRUGI	trident numeral si litera sau semn fractional	XI	G. I 2040
7	98	C VIBIUS Pansa	ramura		G. I 2244
8	102	Idem	baston		G. I, 2244
9	103	Idem	strugure		G. I 2244
10	104	Idem	r		G. I 2283
11	114	L TITURIUS SABINUS		sopirla	G. I, 2330
12	127	C CENSORINUS		roata si 2 stele ramura de palmier	G. I 2394
13	129	L C MEMMIUS	4		G. I 2421
14	135	L IULIUS BURSIO	B	QI	G. I, 2556
15	136	Idem	Q	XXXXXIII	G. I, 2512
16	137	Idem	3	XXXXXIII	G. I 2530
17	143	C NORBANUS	CL		G. I, 2770
18	144	Idem	XV		G. I 2770
19	155	C NACIVUS DALBUS		II	G. I 2926
20	156	Idem		III	G. I 2926
21	157	TI CLAUDIUS NERU		CLVII	G. I, 3096
22	158	Idem		A XXXV	G. I, 3114
23	160	M VOLTEIUS	scut dreptunghiular	MZ	G. I, 3179

Fig. 1. Variante față de catalogul lui Grueber.

Cu excepția pieselor nr. 20, 133 și 199, executate din bronz argintat sau aliaj cu argint 500‰, pentru celelalte monede titlul<sup>9</sup> variază, între 750—916‰, astfel:

20 exemplare: 750‰

139 exemplare: 800—850‰

37 exemplare: 900—916‰.

Rezultă că titlul mediu al acestor obiecte este destul de bun, aproximativ 850‰, obișnuit pentru monedele republicane.

În ceea ce privește greutatea monedelor studiate, constatăm că majoritatea acestora, respectiv 108 exemplare (adică, 54,25‰), au greutate cuprinsă între 3,60—3,90 g, considerată, în general, ca fiind normală<sup>10</sup> pentru denarul republican; 35 exemplare (35,14‰) înregistrează valori sub greutatea normală, între 2,42—3,60 g, și doar 20 exemplare (cca. 10‰) depășesc greutatea de 3,90 g, plasându-se între 3,92—4,20 g.

Ca și în alte cazuri și de această dată este surprinzătoare varietatea inciziilor ce apar pe unele monede, în formă de arcuri de cerc, semicircuri, unghiuri, litere, puncte, linii etc., despre care se presupune a fi, cel puțin în parte, contramărci<sup>11</sup>. Din numărul relativ redus de 34 exemplare al monedelor incizate (vezi fig. 2) în care aceste semne apar, ca de obicei, pe avers, remarcăm moneda nr. 88, de la C. Piso Frugi, pe aversul căreia distingem o singură incizie sub formă de cerc, dar care se diferențiază radical de toate celelalte, atât prin profunzimea cu care este aplicată, cât și prin faptul că în interiorul cercului se observă urmele unei reprezentări.

Analizând monedele din punctul de vedere al atelierelor monetare în care au fost emise, constatăm, așa cum dealtfel era și de așteptat, că majoritatea pieselor (171) au fost bătute la Roma, după Crawford, sau la Roma și în diferite alte monetării din Italia, după Sydenham, în timp ce restul de 24 de exemplare au fost emise în diferite ateliere din Gallia,

<sup>9</sup> Aducem și pe această cale călduroase mulțumiri ing. Emilia Gușat de la filiala județeană Alba a BNRSR, care a avut amabilitatea să analizeze titlul acestor monede.

<sup>10</sup> Referitor la problema greutății denarilor republicani a se vedea: B. Mitrea și C. S. Nicolaescu-Plopșor, *Monete din timpul republicii romane descoperite la Ișalnița (Dolj)*, în *Materiale*, I, 1953, pp. 579—581; Oct. Floca, *Contribuții la cunoașterea tezaurilor de argint dacice*, București, 1956, p. 22; C. Preda, *Descoperirea de monede romane republicane de la Locusteni*, în *SCN*, III, 1960, p. 163; M. Chițescu, *Notă asupra tezaurului de monede romane republicane de la Poroschia (r. Alexandria)*, în *SCIV*, 16, 1965, 1, pp. 170—171; Gh. Poenaru-Bordea și Constanța Știrbu, *Tezaurul de denari romani republicani de la începutul Principatului descoperit la Breaza, com. Lisa (jud. Brașov)*, în *SCN*, V, 1971, pp. 272—274.

<sup>11</sup> În legătură cu discuțiile controversate asupra problemei contramărcilor vezi: Francesco Gnechi, *Monete romane*, Milano, 1900, pp. 138—140; Leon Ruzicka, *Einstempelungen auf römischen Konsular-Denaren auf barbarischen Silbermünzen*, Berlin, 1924, p. 13; B. Mitrea și C. Nicolaescu-Plopșor, *op. cit.*, pp. 581—582; O. Floca, *op. cit.*, p. 23; B. Mitrea, *Legături comerciale ale geto-dacilor din Muntenia cu republica romană reflectate în descoperiri de tezaur monetare (tezaurul de la Strimba, r. Tirgoviște)*, în *SCN*, II, 1958, pp. 146—149; C. Preda, *Asupra descoperirii monetare de la Stăncuța (reg. Galați)*, în *SCN*, II, 1958, pp. 245—246; M. Chițescu, *Un depozit de monede romane republicane descoperit în Muntenia*, în *SCIV*, 17, 1966, 2, p. 252; Gh. Poenaru-Bordea și Constanța Știrbu, *op. cit.*, pp. 275—276.



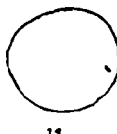
4 av



8 av



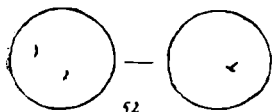
28 av



33 av



35 av



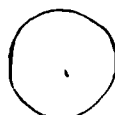
52



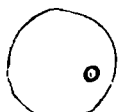
53 av



64



74 av



88 av



95 av



117 av



126 av



138 av



141 av



145 av



149 av



152 av



161 av



167 av



170 av



172 av



173



174 av



175



176 av



178 av



180 av



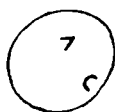
184 av



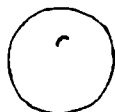
185 av



186 av



189 av



192 av



198 av

Fig. 2. Contramărci de pe monedele republicane din vechile colecții ale Muzeului județean Hunedoara – Deva.

Grecia sau Spania. Un loc aparte îl ocupă, în acest sens, cele patru contrafaceri (trei copii și o imitație) care, foarte probabil, sînt producții locale.

Considerăm că prezentarea celor 199 de monede republicane din vechile colecții ale Muzeului județean din Deva, cu toate limitele sale, contribuie, așa după cum arătam mai sus, pe de o parte, la cunoașterea mai aprofundată a circulației monetare din secolele II—I î.e.n. pe teritoriul județului Hunedoara, iar, pe de altă parte, prin observațiile numismatice asupra variantelor față de catalogul lui Grueber și a imitațiilor, la lărgirea orizontului nostru asupra evoluției denarului roman în această perioadă de timp.

## MONNAIES ROMAINES RÉPUBLICAINES DES ANCIENNES COLLECTIONS DU MUSÉE DU DÉPARTEMENT DE HUNEDOARA — DEVA

### (Résumé)

L'auteur présente un lot de 199 monnaies romaines republicaines (198 deniers et 1 quinaire) émises entre 211 et 31 av.n.è. (d'après Crawford) ou entre 187 et 31 av.n.è. (d'après Sydenham), provenant de différentes découvertes fortuites faites sur le territoire du département de Hunedoara durant la période 1890—1925 et qui se trouvent à présent dans les anciennes collections du Musée du département de Hunedoara — Deva. Il est à présumer qu' parmi ces monnaies se trouvent 45 monnaies provenant d'un découvert en 1913 à Deva (dans la forêt de Bejan) et 100 monnaies provenant d'un autre trésor, découvert avant 1925 à Turmas (com. de Martinești).

L'étude du matériel nous a permis d'identifier 23 variantes par rapport au catalogue Grueber, aux deniers suivants: n° 49, C. Fonteius; n°s 84—85, D. Iunius Silanus; n°s 86—87, L. Piso Frugi; n° 88, C. Piso Frugi; n° 98 et 102—104, C. Vibius Pansa; n° 114, L. Titurius Sabinus; n° 127, C. Censorinus; n° 129, L. C. Memies; n°s 135—137, L. Iulius Bursio; n°s 143—144, C. Norbanus; n°s 155—156, C. Naevius Balbus; n°s 157—158, T. Claudius Nero; et, n° 160, M. Volteius.

On remarque particulièrement trois monnaies qui sont des copies de deniers émis sous les magistrats T. Cloelius (n° 20), Gargonius, Ogulnius, Vergilius ou anonyme (n° 130) et C. Valerius Flaccus (n° 147), ainsi surtout que la monnaie n° 199, qui est certainement une imitation. Mentionnons de même une monnaie incuse (n° 56), un denier datant des magistrats Appius Claudius et T. Mallius.

Les observations numismatiques auxquelles les monnaies ont donné lieu, y compris les variantes par rapport au catalogue de Grueber, justifient amplement la présente étude; de plus, la présentation des 199 monnaies a le mérite d'enrichir nos connaissances sur la circulation monétaire aux II<sup>e</sup> et I<sup>er</sup> siècle av.n.è. sur le territoire du département de Hunedoara.

### TABLE DES ILLUSTRATIONS

Planches I—II. Monnaies romaines republicaines faisant partie des anciennes collections du Musée du département de Hunedoara—Deva.

Fig. 1. Les variantes par rapport au catalogue de Grueber.

Fig. 2. Contramarques sur les monnaies romaines republicaines des anciennes collections du Musée du département de Hunedoara—Deva.